

DEMETROVA NAGRADA

Antonija Bogner-Šaban

U povijesti hrvatske dramske riječi ulogu nepobitne važnosti odigrala je i *Demetrova nagrada*, kao jedno od nezaobilaznih čvorišta procjene, ali i kao ishodište u kojem su se sjekli i svi drugi segmenti vriednosne odrednice dramskog trajanja.¹ Nastala je inicijativom Društva hrvatskih književnika, u želji da se nagradi moralno i materijalno najbolje dramsko djelo izvedeno na zagrebačkoj pozornici u protekloj sezoni.

Formiranje i upotpunjavanje osnovne zakonske naredbe o njezinu osnivanju trajalo je nekoliko godina. Tako »30. VII 1901. naložilo je Predsjedništvo kr. hrv. slav. dal. zem. vlade otpisom br. 3605 državnom nadodvjetništvu da sastavi općeniti obrazac ugovora, koji bi se mogao sklopiti s piscima dramskih djela, a kojega će se unapredak imati držati uprava zem. kazališta.«² Sljedeće 1902. godine, kazališna uprava sporazumijeva se s državnim nadodvjetništvom i donosi nacrt »po kojem bi kazališna uprava u buduće imala sklapati ugovore s piscima dramskih djela.«³ Dvije godine poslije, 1904, DHK dostavlja svoj nacrt ugovora koji nije prihvaćen, s obrazloženjem da se DHK »više zauzimalje za pisce i za izdašan honorar negoli faktički valjan hrvatski repertoar.«⁴ Poslije nekih mijenjanja stavova u značenju i svrsi nagrade, konačna je odluka donesena 26. IX 1906. pod brojem 28723 od Odsjeka Zemaljske vlade »ko-

jom se ustanovljuje i određuje kakovi imaju biti ugovori između kazališta i dramskih autora.⁵ Tom istom odlukom nagrada dobiva naziv, određuje joj se materijalni iznos od 1200 kruna, te sastav porote koja će odlučivati o nagradi. To će biti ravnatelj kazališta, dva predstavnika DHK i dva člana Matice hrvatske.

Nagrada se u kontinuitetu dijeli od sezone 1907/8. do godine 1946, kada se zadnji put, prema zapisnicima nagrade, sastala porota, s obrazloženjem da ni jedno predloženo djelo nema kvalitetu za nagradu.

Na kraju ovih povijesno-statističkih podataka treba još reći da se od 1907. godine 1914. dijelila po sezonama, od 1914—1924 po kalendar-skim godinama, a poslije toga ponovo po kazališnim sezonama. Kako se dodjeljivala cijeli niz godina i njezin se novčani iznos mijenjao, ne samo kvantitativno nego i u nazivlju. Tako je u razdoblju od 1907—1918. iznosila 1200 kruna, od 1919—1920. g. 3000 kruna, od 1921—1923. godine 2500 dinara, od 1924—1941. godine 10.000 dinara. Od 1941—1945. novčani iznos nagrade mijenjao se od 15.000 do 17.000 kuna, da bi se u posljednjoj godini dijeljenja popeo na 60.000 kuna.

Demetrova nagrada gledana sada već iz vremenskog udaljenja od 40-tak godina, osim svoje osnovne namjene iz 1906. godine, dobiva novo značenje — značenje dijakronijskog barometra, vrednovatelja hrvatskog dramskog stvaralaštva, što u kontekstu pravilnika nagrade znači da su odluke bile zakonsko priznanje i potvrda vrijednosti dramskog djela i njegove idejne opredijeljenosti, dok njihova dijakronijska analiza pruža mogućnost sintetiziranog suda svih konotativnih elemenata što su činili povijesnu, političku i kulturnu podlogu tim odlukama. To više što je zagrebačko kazalište imalo specifičnu ulogu kao izrazito nacionalno i kulturno središte hrvatskog naroda, najprije u sklopu Austro-Ugarske, a zatim novostvorene Jugoslavije.

Kao posljedica svih tih okolnosti pravilnik *Demetrove nagrade* doživljavao je u pojedinim godinama dopune, ili promjene formulacijskih rješenja nekih stavaka nagrade, pa njezine odluke ne znače samo potvrdu nečije jednogodišnje dramske afirmacije, nego u širem povijesnom kontekstu (koji je neobično buran i pun novih stremljenja upravo u godinama između dva rata) zakonsko rješenje o shvaćanju toga vremena, previranjima i traženju novih puteva.

Za prvu podjelu nagrade za sezonu 1907/8. god. na žalost zapisnik nije dostupan (kao i pravilnik *Demetrove nagrade* uopće, tek se mogu

kroz diskusije koje su se razvijale tijekom godina, rekonstruirati pojedine ključne odredbe) i kao jedinim izvorištem podataka možemo se poslužiti Benešićevim navodima⁶ i onim novinskim člancima koji su pratili dodjelu nagrade.

Porota se sastala 25. svibnja 1908. godine, da bi odlučila komu će od 11 predloženih djela dodijeliti nagradu. Porota *Demetrove nagrade* u sastavu Andrija Fijan, Martin Lovrenčević, dr Milan Šenoa, dr Branimir Wisner-Livadić i dr Milivoj Dežman, prvenstveno je odlučivala o stvaranju pravilnika nagrade, nadalje o formulaciji »domaće djelo« (da li je to djelo hrvatskog autora ili djelo kojemu je tema iz hrvatskog života, što će u više navrata biti presudno pri dodjeli nagrade) te o mogućnosti dijeljenja nagrade na jednake novčane iznose u slučaju da dva dramska djela imaju jednake vrijednosti. Vlada, Odio za unutrašnje poslove, određuje 31. svibnja 1908. otpisom br. 28991. da se *Demetrovom nagradom* može nagraditi svako za nagradu sposobno djelo domaćeg autora, bez obzira na njegovu temu, te da se nagrada može u cijelosti dodijeliti samo jednom autoru. Tu odredbu o podjeli nagrade samo je jednoć porota prekoračila, dodijelivši u sezoni 1933/4. Strozijevu i Mesarićevu tekstu jednakovrijedne polovine nagrade.

Na idućem sastanku porote (1. VI 1908) osim zaključaka o pravilniku nagrade porotnici predlažu da nagradu podijele na tri nejednaka dijela i to da Tresićevo *Ciceronovo progonstvo* dobije prvu nagradu (i najveći materijalni iznos), a preostali materijalni iznos nagrade da se podijeli između autora Cihlara-Nehajeva za dramu *Život*, te Kuzmanovića za dramu *Zalog*.⁷ Ipak porota se odlučuje za *Ciceronovo progonstvo* jer su »umni i idejni pokreti kako se očituju u politici i socialnom vrienju Vječnoga grada, prikazani silnom snagom zamišljaja i umnoga prodiranja, te će djelo bezuvjetno obogatiti hrvatsku književnost i domaći repertoar Hrv. zem. kazališta.«⁸

Sljedeće godine za sezonu 1908/9. na sjednici od 24. svibnja 1909. nagrada je dodijeljena Ogrizovićevoj *Hasanaginici*, jednom od rijetkih dramskih tekstova koji su i danas živi na pozornicama naših kazališnih kuća, upravo po onim karakteristikama koje je Julije Benešić istakao dan pred njezinu premijeru: »Uzeo je za najvažnije ljubav prema mužu i uvredu njegovu«⁹ te u sukobu dvaju svjetova i tradicija izgradio novu vizuru narodne pjesme.

Ogrizović je još jednom dobio *Demetrovu nagradu* za godinu 1917. U slaboj ratnoj konkurenciji njegova drama *Objavljenje*¹⁰ značila je sklonost porote da prihvati njegovo traganje mistikom motivirane borbe Dobra i Zla, koje je realizirano kroz halucinantna stanja, asocijativne nizove što su stalno na granici stvarnosti i irealnosti.

Sasvim drugu kvalitetu imala je podjela nagrade za sezonu 1910/11. godinu, kada se polemika vodi oko dva dramska teksta — Begovićeve *Stane* i Pecijinih *Duša*.¹¹ Prema zapisnicima, kojih su odluke bile i polazišta za lavinu diskusija, i to ne u odmjeravanju dramskih vrijednosti, nego polazište pitanju nacionalne pripadnosti pisca Srbina u korpusu hrvatske književnosti. Tim pitanjem bit će ponukani Livadić, Dežman-Ivanov, Parmačević, Matoš da s različitih pozicija argumentirano pobijaju stanovišta svojim protivnicima. Zbog svega toga tek na četvrtom sastanku porote odlučeno je da se nagrada dodijeli Milanu Begoviću. Zanimljivo je da ni jedna nagrada tome piscu, a dobio ih je četiri, nije nikad prošla bez većih ili manjih nedoumica.

Slijedeće 1911. godine *Demetrovu nagradu* dobiva Josip Kosor za dramu *Požar strasti*, a tri godine poslije za *Pomirenje* (1914). I dok će u 1911. godini njegova drama značiti kvalitativni pomak u hrvatskoj dramskoj riječi, tri godine poslije drama *Pomirenje* nema tu težinu.

Jedan od najinteresantnijih genrovskih izleta tih godina svakako je *Gospoda sa suncokretom* (nagrada za 1911/12) Iva Vojnovića za kojega Marijan Matković kaže: »Esteta wildovskog tipa — bez profinjene, dekadentne ironije i moralnih katarza toga tragičnoga Irca, svoga suvremenika — očito pod utjecajem i svojih talijanskih literarnih uzora, Vojnović je njegovao svoju frazu koja kao vrijednost za sebe, sama sebi svrhom ne varira prividno bitno ni pod diktatom varijabilnih tema i motiva njegova opusa.«¹³ U trenutku premijere slično će na svoj impresionistički način primijetiti i Antun Gustav Matoš uočavajući dvojnost između posebnog i pojedinačnog, te ambivalenciju željenog i dostupnog.¹⁴

U razdoblju do 1920. godine još dva dramska autora su po dva puta dobila *Demetrovu nagradu*. Srđan Tucić za *Golgotu* u sezoni 1912/13. i za *Osloboditelje* 1918. godine. Kod prve dodjele nagrade Tucićeve *Golgota* izaziva višeznačnu polemiku, tematski orijentiranoga tipa,¹⁵ zbog anti-religioznog motiva kojim je on pokušao riješiti svoj stav prema pojmu slobode vjere, kao i zbog Ogrizovićeve pritužbe radi izuzeća pri podjeli nagrade.

Tucićevim *Osloboditeljima* (1918) dodijeljena je nagrada tek u trećem krugu tajnog glasanja (zanimljivo je pogledati pojedine komentare na tajnim listićima članova porote) kada se vodila polemika oko Ivakićevih *Inoča* i Tucićevih *Osloboditelja*. No, u odnosu na vrijeme velikih zanosa ujedinjenja, prevagu su dobili *Osloboditelji* koji tretiraju osjetljiv pacifistički problem ujedinjenja kako političkog tako i teritorijalnog Bugara i Srba.

Slične kvalitete odluka je porote za 1920.¹⁷ godinu kada nagrađuje Korolijino *Zidanje Skadra*, zanimljivo u onom povijesnom trenutku mnogo više nego dramski tekst.

Pecija Petrović je drugi autor koji je dobio dva puta u tom razdoblju *Demetrovu nagradu* i to za *Šumu* (1915) i *Mrak* (1916). Kod dodjeljivanja nagrade za dramu *Šuma* porota ponovno povlači pitanje iz 1910. godine i polemizira o Petrovićevu mjestu u hrvatskoj književnosti.¹⁷ No, ipak mu se dodjeljuje nagrada zbog njegova dotadašnjeg rada za zagrebačko kazalište, u kojem je dokazao umjetničke kvalitete kao dramski pisac. I dok mu je prije rata njegova nacionalna pripadnost štetila kod eventualnog izbora, sada, za vrijeme rata, u plimi otpora prema Austro-Ugarskoj svakako je žiriju bilo mnogo lakše dodijeliti Peciji nagradu.

Ni iduća godina nije prošla bez razilaženja jer je porota u prvoj odluci željela nagraditi posmrtno Galovićevu dramu *Mati* i dramsku viziju *Pred smrt*. Konačnu prevagu donijela je tema Petrovićeva djela »jer je imala humanu tendenciju, a provedena je prema zahtjevima umjetničkim, te opsegom svojim ispunjava cijelu večer, a primljena je povoljnim uspjehom«.¹⁸

Najzrelije je po svojim povijesno-dramskim odrednicama razdoblje između dvadesetih i tridesetih godina. To je razdoblje apsolutne dominacije Krležine riječi, sa svim popratnim pojavama visokih dramskih kvaliteta, ali i obojeno novim strujanjima u genrovskom i idejnom smislu. »Idejna orijentacija se kreće u širokoj amplitudi od očajničkog subjektivizma, koji uočava stvari, a ne vidi nikakvog izlaza, preko demokratskog nemira za sudbinu čovječanstva u eri imperijalizma, do klasno svjesnog pjesnika, koji se priključuje borbi proletarijata.«¹⁹ Iako se ova sinteza vremena proteže i na nekoliko kasnijih godina, može se primijeniti na amplitudu dramskog stvaralaštva ovog razdoblja jer se u njoj kreću interesi dramskih pisaca od ekspresionistički obojenog završetka Donadinijeva *Bezdana* (nagrađen 1919) do Krleži neopravdano oduzete nagrade 1930. godine.

Zanimljivo je zabilježiti da pri dodjeli *Demetrove nagrade* za 1919. godinu Branimir Livadić²⁰ ulazi u polemiku s ravnateljem kazališta Nikolom Andrićem oko Krležine *Galicije*. On želi da se unese u zapisnik sjednice porote da iako je službeno odgođeno prikazivanje *Galicije*, protestira jer se na taj način izigrava Krležino moguće nagrađivanje za tu godinu.

No, kako su to godine Krležina punog zamaha, on će u deset idućih godina pet puta dobiti *Demetrovu nagradu*. Za *Golgotu* 1922, *Vučjaka* 1923, *Michelangela Buonarrotija* 1924/5, *U agoniji* 1927/8, *Gospodu Glem-bajeve* 1928/9. godinu. Analiziranjem pojedinih odluka porote svaki put se može zaključiti da su njezini porotnici bili vrlo suzdržani u pohvalama Krležinim dramama, iako su nepobitno priznavali njihove kvalitete. Jednako je tako reagirala i novinska kritika koja poslije »*Moga obračuna s njima*« diskriminatorски prestaje pisati o Krleži.

Golgota je imala zaista svoj golgotски put do uprizorenja u Gavelli-noj režiji 3. listopada 1922. godine, kada ju je Julije Benešić prihvatio i »nije se ni malo obazirao na direktive režima i stav vlasti prema ne-poželjenim autorima«. ²¹ Kritika s izuzecima Nehajevljeve²², Begovićeve²³ tražila je u drami sliku građanskog društva, a kada je to izostalo, oba-rala se na djelo na površan i neargumentiran način.

I sljedeće godine nagrada pripada Krleži i njegovu *Vučjaku*, koji je u dramsko-kompozicionom smislu uspješniji od *Golgote* jer likovi nisu samo glasnici određenih ideja i svjetonazora nego se individualiziraju u dramskom okviru djela. Novinska kritika popratila je djelo, kao i ostale Krležine drame, opširnim napisima, od kojih se možda i opet naj-više približavaju biti problema prikazi Milana Begovića²⁴ i Milutina Nehajeva²⁵ koji kaže: »Hrvatska je drama 'Vučjakom' dobila djelo, ka-kva se ne stvaraju u vremenu epigonstva. Krleža zaista poslije ove ve-čeri podnosi i najopasnije paralele«. ²⁵

Dobitnik *Demetrove nagrade* za 1924. godinu je Milan Begović i njegov *Božji čovjek*. Begović, kao i ostali dramski pisci toga razdoblja, imao je nesreću da mu se dramski tekstovi valoriziraju u odnosu na Krležine drame. Na taj način njegova sklonost efektnim scenama i si-tuacijama ne dolazi do punog izražaja, što je najkonciznije okarakterizirao Vladimir Lunaček: »Imade jedna dramska literatura i jedna ka-zališna. Potonjoj dosuđeni su uspjesi dana i općinstva. Prvoj vrijednosti

vjekova i razumijevanje ljudi svakoga doba. Milan Begović je pisac kazališne literature.«²⁶

Te godine (1924) mijenja se i način nagrađivanja, pa se umjesto kalendarske godine uvodi sezonska godina, tako da se ponovno mogu natjecati Ivakićeva *Majstorica Ruža* i Strozzijev *Zrinjski*. No, i ovaj put je dobiva Krleža i njegov *Michelangelo Buonarroti*, što ga je 1919. godine Josip Bach odbio s obrazloženjem da je neizvediv. Ponovno kritika različito reagira. Vinko Jurković²⁷ se ljuti na boju papine brade, Vladimir Lunaček²⁸ također ne odobrava Krležine stavove, ali zato Stjepan Galogaža²⁹ uočava njezine umjetničke dramske vrijednosti, dok Milan Begović uspješno svojim prikazom sintetizira razmišljanja dijela novinskog tiska naklonjenog Krleži: »Krležin Michelangelo nosi sve desperacije i borbe jednog umjetnika koji se raskida i lomi u kukavnoj sredini.«³⁰

Još dvije godine Krleža gospodari nagradom. Dobiva je za dramu *U agoniji* i *Gospoda Glembajevi*. Te zrele dramske forme sam karakterizira u osječkom govoru riječima: »ibsenovski konkretne kvalitativne, a sastoje se od psihološke objektivizacije pojedinih subjekata«³¹ Od tekuće novinske kritike jedino će Josip Horvat iza premijere *U agoniji* napisati »da iza ove drame možemo imati pouzdanja u domaći teatar.«³² U istim novinama³³ pred praizvedbu *Gospode Glembajevih* zabilježeno je da je već tri dana pred premijeru kazalište rasprodano, da bi se post-premijerni novinski prikazi zadržali na općenitim sudržanim ocjenama Krležina djela. Na deplasiran napad Rudolfa Maixnera Krleža ipak oštro reagira u članku *Slučaj gospodina Rudolfa Maixnera*, objavljenom u *Književniku*,³⁴ a poslije pretiskanom u knjizi *Moj obračun s njima*.³⁵

U ovih plodnih deset dramskih godina, po dva puta *Demetrovom nagradom* nagrađen je i Josip Kulundžić (*Ponoć*, 1921. i *Škorpion* 1926/7). Drama *Ponoć*, dobiva, po odluci porote, nagradu iako se u toj drami mladog, dramski zanimljivog autora osjete oscilacije u genrovskom opredjeljenju između realističko-socijalne drame i ekspresionističkog teatra, no i stoga što je tekst »umjetnički čišći od drugih djela, koja se natječu.«³⁶ Šest godina poslije, Kulundžić dobiva ponovno nagradu za svoju najzreliju dramu *Škorpion*, izuzetno zanimljivu po svojoj filozofsko-istraživačkoj formulaciji kojom ilustrira svoja shvaćanja o tragičnoj krivnji.

Zapisnik dodjele Demetrove nagrade za sezonu 1925/6. nije dostupan, pa se samo djelomično može zaključiti tijekom dodjele nagrade Ahmedu Muratbegoviću za dramu *Bijesno pseto*. Polemika se, prema novinskim izvodima, vodila oko Mesarićevih *Kozmičkih žonglera* i Muratbegovićeve drame. Prema rekonstrukciji novinskih vijesti, dobio ju je Muratbegović za dramu obojenu ekspresionističkim elementima, kao mladi perspektivni pisac, iako ni jedno djelo nije imalo punu umjetničku zrelost.³⁷

Stjecajem povijesnih događaja u razdoblju tridesetih godina, a to će biti još izrazitije u razdoblju pred sam rat, mnogi dramski pisci klone se oštih konfrontacija s motivima svakidašnjice, pribjegavajući časovitim, lako prihvatljivim građansko-salonskim motivima.

Upravo takve karakteristike lagane komedije u kojoj prevladava fleksibilni dijalog, pun iznenađujućih jezično-smislenih obrata jest Strozzi-jeva *Komedija na stubištu* nagrađena *Demetrovom nagradom* za 1929/30. godinu, kada se i Krleža natječe s *Ledom*. Porota se odlučuje za Strozzi-jevu *Komediju na stubištu*, jer po njezinom mišljenju ni jedno predloženo djelo nije zadovoljilo svojom kvalitetom »pa prema tome prednost ima mladi autor koji ima izgleda da će se povoljno razvijati.«³⁸

Ovu odluku trebalo bi analizirati šest godina kasnije, za sezonu 1935/6, kada će nagradu dobiti Milan Begović, a natječe se i Marijan Matković s dramom *Slučaj maturanta Wagnera*.³⁹ Tekuća novinska kritika odluku je komentirala dvojako, pored priznanja Begovićevoj drami *I Lela će nositi kapelin*, ostavljala je mogućnost da se shvati i kao oporba, aludirajući da se Begović mogao za 40-godišnjicu književnog rada i drugačije nagraditi.

I Strozzi i Begović dobit će po još jedno u ovom desetljeću *Demetrovu nagradu*. Strozzi za dramu *Kako se osvajaju žene, ili šest njih u 5 slika*, u kojoj je bio pisac, redatelj i glavna uloga. To je zanimljiv dramski tekst koji je razbio dramske odrednice jedinstva igranja, stvorivši igru u igri, pa je teško odrediti gdje prestaje nonšalantni dijalog koji je samom sebi svrhom, a gdje se ponovo uspostavlja amorfnost tkivo radnje. Ovu nagradu Strozzi dijeli s dramom Kalmana Mesarića *I u našem gradu*, što je jedino odstupanje od pravilnika pri dodjeli *Demetrove nagrade*.

Begović je nagrađen još jednom 1931/2. godine za dramu *Bez trećega*, koja samo djelomično zadire u društvena strujanja svoga vreme-

na, da bi dramu zasnovao na svojoj omiljenoj temi-susretu i sukobu ljudi različita spola. Unatoč svim kvalitetama, Begovićeva drama ni te godine nije mogla glatko dobiti nagradu. U prvom izboru porota ju je dodijelila Petru Pitu Preradoviću, pa tek poslije njegove izjave da se osjeća njemačkim piscem dodijeljena je Milanu Begoviću.⁴⁰

Izlet u svijet groteske s elementima lirizma i vješto vođenog dijaloga, donijela je Slavku Batušiću i njegovom *Komornom triju*, *Demetrovu nagradu* za 1934/5. godinu. Slična odstupanja, samo drugačijih dramaturških odlika, donose Mesariću i njegovom *Joci Udmaniću nagradu* za sezonu 1930/1. te Bonifačić-Rožinu za dramu *U vrtlogu*, za sezonu 1937/8.⁴¹

Porota se *Demetrove nagrade* u dva navrata odlučila za socijalnu motiviku Senečićevih drama. Bio je nagrađen za *Slučaj sa ulice* 1936/7. godinu, a za *Spis 516 u sezoni* 1940/1. U prvom dramskom tekstu radi se o jednostavnoj reporterski vibratnoj slici posrnule djevojke, dok je *Spis 516* ozbiljnija sociološka analiza društva, s naivnim finalom govora djeda o boljoj budućnosti.

August Cesarec nagrađen je *Demetrovom nagradom* za sezonu 1939/40. *Sin domovine* dramatisacija je Kvaternikova života, u kojoj se nije Cesarec ograničio na ožvljavanje danih povijesnih događaja, nego je pokušao ući i u analizu ličnosti Kvaternika, pa iako je dramski tekst opterećen slabostima, odgovara tim godinama što se vidi i po jednoglasnoj odluci porotnika.⁴²

Jedini dramski pisac toga razdoblja, koji je zaokupljen prisutnošću rata i njegovih strahota, jest Miroslav Feldman, dobitnik *Demetrove nagrade* za drame *Zec* u sezoni 1932/3. i *U pozadini* u sezoni 1938/39. Isticanja zeca u prvi plan kao transpoziciju irealnoga, koja zamjenjuje realnost, postajući u finalu drame suludo realno, zapravo je »ljudski potresna i duboko humana satira na podivljalost, manijaštvo i zvjerstvo militarizma.«⁴³ U drami *U pozadini* Feldman svoj antimilitaristički stav naglašava još oštrije. Pa iako je to bolji dramski tekst, odluka o nagradi nije ovaj put donesena jednoglasno. Stanislav Šimić glasa za Marinkovićeva »*Albatrosa*«, obrazlažući svoju odluku Marinkovićevim izuzetno zanimljivim dramskim rješenjima.

Demetrova nagrada dijelila se u toku svih ratnih godina, pod promijenjenim uvjetima, u skladu s povijesnom situacijom (natječu se istovremeno dramska djela prispjela za Demetrovu, Reljkovićevu i Maruli-

ćevu nagradu). Za sezonu 1941/2. dobiva je Ahmet Muratbegović i njegova drama *Husein-beg Gradašćević*, za 1942. godinu dobila ju je Ruža Lucija Petelinova za dramu *Petra*, a zadnji dobitnik nagrade je Marijan Matijašević za dramu *U brodolomu* za sezonu 1943/4. Iza oslobođenja (26. IX 1946) sastaje se porota ne dodijelivši nagradu.⁴⁴

Na kraju, trebamo se zapitati, pregledavši nagrađene drame kroz ovaj zaista dugi vremenski period od gotovo četrdeset godina (1907/8—1946) koliko je porota *Demetrove nagrade* donosila odluke koje bi još i danas mogle imati svoju estetsko-društvenu vrijednost.⁴⁵

U prilog bismo mogli reći da u tom vremenskom razdoblju nema značajnijeg dramskog imena koje se nije natjecalo, ili bilo nagrađeno, no, isto tako da je bilo i promašaja, ili samo relativne objektivnosti pri konačnoj valorizaciji dramskih djela. Opći sud o relativnoj objektivnosti porota (koje su se dakako mijenjale) dokazuje i dodjela nagrade u teškim uvjetima okupacije Zagreba dramu Marijana Matijaševića *U brodolomu*, zacijelo jednom od rijetkih dramskih tekstova koji nadrastaju prosječnost. Godine 1946. kada zaista nije bilo ni jednog dramskog teksta koji bi zaslužio nagradu, odluka porote prekinula je daljnji njezin život (važnost postojanja dramskih nagrada relevantno je danas nazočna kroz cijeli niz nagrada koje stimuliraju dramsko stvaralaštvo — Nagrada Marina Držića, Sterijina pozorja, Gavellina itd.), ipak gledana kroz svjetlo danas postojećih nagrada, *Demetrova nagrada*, zbog nesumnjivih povijesnih zasluga, ima opravdanje da bude obnovljena.

BILJEŠKE

¹ S nešto drugačijim intencijama već je Stjepan Miletić pokušavao pojačati interes za dramsko stvaralaštvo i kvalitetu dramskih tekstova. U tu svrhu u »Viencu« 1894. godine raspisan je natječaj za izvornu tragediju ili dramu, te izvornu komediju ili dramu iz domaćeg života, uz to »za izvorno operno djelo u serioznom ili komičnom slogu« (»Vienac, god. XXVI, br. 41, str. 660. Zagreb, 1894). Kasnijih godina u fondu Matice hrvatske postoji zaklada S. Miletića, s početnim novčanim iznosom od 3000 kruna, koja je trebala biti dijeljena svakih pet godina. Zakladu je Matica hrvatska obnavljala, prema pravilniku zaklade, sve do 1944. godine, iako je odaziv na natječaje bio vrlo slab, a u mnogim godinama je potpuno izostajao.

² Julije Benešić: »Godišnjak Narodnog kazališta u Zagrebu«, str. 683. Zagreb, 1926.

³ Ibid, str. 683.

⁴ Ibid, str. 683.

⁵ Ibid, str. 684.

⁶ Ibid, str. 684—5.

⁷ Kako zapisnik sjednice porote nije dostupan za 1908. godinu, za podatak poslužila je vijest iz »Narodnih novina«, 3. VI 1908.

⁸ »Narodne novine«, 3. VI 1908.

⁹ »Narodne novine«, 8. I 1909.

¹⁰ Zapisnik sa sjednice porote za tu godinu nije dostupan, pa je izvorište Benešićev »Godišnjak« i novinske kritike poslije premijere (21. XII 1917). Benešić o tome kaže: »Držeći se vladine naredbe od 9. VII 1917. br. 10. 632. porota je izlučila Jurkovićevo djelo: »Posljednja noć«. Nagrada je jednoglasno podijeljena Ogrizovićevoj drami »Objavljenje«. Vlada je ovaj zaključak potvrdila otpisom od 24. IV 1918. br. 10672.«

Julije Benešić: »Godišnjak Narodnog kazališta u Zagrebu«, str. 690. Zagreb, 1926.

Zanimljivi su novinski postpremijerni prikazi, koji nisu u većini slučajeva imali sluha za Ogrizovićevu dramu. Tako Id u »Obzoru« od 2. XII 1917. piše: »Iz ovoga su se kaosa upravo izlegle neke teološke disputacije između đavla i Boga, duge i jednolične kao trakavice. Kritičar »Novosti« (22. XII 1917) Ič. ipak će zapaziti da se tema drame zasniva na psihološkoj interpretaciji i da dramu treba promatrati na taj način, ne oslanjajući se samo na datost teksta drame.

¹¹ Polemika je trajala čitavo vrijeme, sve do konačne odluke porotnika *Demetrove nagrade* (ravnatelj kazališta Vladimir Traščec, Branko Drechler, Branimir Livadić, Vladimir Gudel i Kerubin Šegvić), krećući se od ponovnih valorizacija obaju dramskih djela, do oštre konfrontacije političkih mišljenja i osobnih obračuna.

Sp (S. Parmačević), »Pokret«, 9. VI 1909.

Br. Livadić, »Obzor«, 19. VI 1909.

S. Parmačević, »Pokret«, 20. VI 1910.

A. G. Matoš, »Hrvatska Sloboda«, 22. VI 1910.

IV (Milivoj Dežman-Ivanov), »Obzor«, 23. VI 1910.

Sp. (S. Parmačević), »Pokret«, 4. VI 1910.

(Milan Ogrizović), »Hrvatsko pravo«, 30. IX 1910.

D. (Branko, Drechler), »Obzor«, 12. X 1910.

A. G. Matoš, »Hrvatska Sloboda«, 15. X 1910.

U dva posljednja prikaza, polemika se potpuno udaljuje od vrednovanja dramskih tekstova, pa je bazirana na polemici oko stavova njihovih kritičara gubeći se u izražavanju političkih i osobnih sklonosti.

¹² *Pomirenje*, ponovno je izvedeno 1927. godine. Interesantna je usporedba premijere iz 1914. godine i 1927. godine. Novinska kritika stavlja drami slične zamjerke, samo što one trinaest godina kasnije imaju drugačiju kvalitetu, ako se uzmu u obzir vrijeme i strujanja u hrvatskoj dramskoj riječi.

¹³ Marijan Matković: Ivo Vojnović, »Pet stoljeća hrvatske književnosti«, str. 20, Matica hrvatska — Zora, Zagreb, 1964.

¹⁴ A. G. Matoš: Gospoda sa suncokretom, »Theatralia«, Sabrana djela Antuna Gustava Matoša, sv. X str. 201—206, Zagreb, 1973.

¹⁵ Novinska kritika se iza premijere (4. V 1913) oštro obarala na temu drame, tražeći usporedbe sa dramskim djelima inozemnih autora i Tucićevih hrvatskih istovremenika, analizirajući religioznu motiviku drame, ne kao mogućnost autorskog viđenja, nego kao iznevjerene religioznih polazišta.

¹⁶ Te godine u obzir su dolazila samo dva dramska djela: Dimovićeva *Dioba Jakšića* i Tucićeva *Golgota*. Ostala djela su isključena iz razmatranja porote zbog svoje vrste (feerija, lakrdija, aktovka) koje nisu pravilnikom *Demetrove nagrade* predviđene za nagrađivanje. Miletićev *Tomislav* nije se natjecao zbog toga što autor više nije bio živ, a Ogrizovićev *Car Dukljanin*, jer djelo nije prvi put izvedeno u zagrebačkom kazalištu. Na tu odluku Ogrizović podnosi tužbu, te vlada nije potvrdila odluku porote o izboru Tucićeve *Golgotе*. Na ponovljenoj sjednici, koja je sada razmatrala i Ogrizovićevu dramu, donosi istovetnu odluku o nagrađivanju Tucićeve *Golgotе*.

¹⁷ Iako je odluka porotnika bila jednoglasna (Pasarić, Pavletić, Livadić, Schneider, Bach) svako pojedinačno mišljenje nosi i izvjesno ograđivanje, što se može zaključiti iz pojedinačnih mišljenja porotnika kada su obrazlagali specifičnost Petrovićeva mjesta u hrvatskoj književnosti. No, kako je to bila jedina drama koja je dolazila u obzir za nagrađivanje (Prejčeva dramatičacija Šenoina romana »Čuvaj se senjske ruke«, isključena je iz natjecanja, a Begovićeva »Laka služba« okarakterizirana je kao »zgodna za ovogodišnji ratni repertoar, ali se ne može smatrati tečevinom za hrvatsku dramsku književnost.«) to odluka porote i nije mogla biti drugačija. (Prema zapisniku sjednice porote od 16. siječnja 1916.)

¹⁸ Citat prema zapisniku sjednice porote s iste sjednice (16. siječnja 1916).

¹⁹ Fran Petre, Idejnost i izraz ekspresionizma; »Umjetnost riječi«, god. I, br. 2, str. 91, Zagreb, 1957.

²⁰ Pozadina njihove polemike je zabrana prikazivanja Krležine *Galicije*. Dne 30. XII 1920. imala se održati premijera njegove drame »Galicija«. Toga je dana proglašena reakcionarna Obznana, kojom je radnička klasa stavljena van zakona. U Zagrebu je izbio generalni štrajk, a policija je telefonski zabranila premijeru i dala nalog da kazalište ostane zatvoreno »zbog opasnosti od komunističkih ispada«. (Slavko Batušić, Zabranjivanje predstava i cenzura, Hrvatska pozornica, str. 173, Zagreb, 1973.)

Na istoj sjednici (17. I 1920) odlučeno je da se glasanjem razmotri prijedlog o drami koja će biti nagrađena. Većinom glasova (3 : 1) zaključeno je da se te godine ne nagradi ni jedno dramsko djelo, nego da se novčani iznos prenese na iduću godinu, te da se iduće godine dodijeli kao druga nagrada. Kako se ta odluka kosila s pravilnikom, vlada (povjereništvo za prosvjetu i vjere) ne odobrava taj zaključak pa se na idućoj sjednici porote (25. IX 1920) nagrada dodjeljuje Donadinijevoj drami *Bezdan*.

²¹ Slavko Batušić, *Golgota*, Hrvatska pozornica, str. 115. Zagreb, 1973.

²² »Jutarnji list«, 5. IX 1922.

²³ »Novosti«, 7. IX 1922.

»Srpski književni glasnik«, 1. X 1922.

²⁴ »Večer«, 3. I 1924.

²⁵ »Jutarnji list«, 4. I 1924.

²⁶ »Obzor«, 14. XII 1924.

²⁷ »Slobodna Tribuna« 23. V 1925.

²⁸ »Obzor«, 20. V 1925.

²⁹ »Novosti«, 25. V 1925.

³⁰ »Večer«, 4. VI 1925.

Kritički osvrt na novinske prikaze objavljuje Kalman Mesarić u »Hrvatskom Pokretu« (30. V 1925), opravdano napadajući Lunačekove prikaze, ujedno zapažajući visoke kvalitete Krležina dramskog djela.

³¹ »Glembajevi«, str. 699. Zagreb, 1950.

³² »Jutarnji list«, 16. IV 1928.

³³ »Jutarnji list«, 16. II 1929.

³⁴ »Književnik«, br. 11. Zagreb, 1938.

³⁵ »Moj obračun s njima«, str. 30—31 (Tekst je reagiranje Miroslava Krleže na Maixnerov napis u »Obzoru«, 15. II 1929.)

³⁶ Citat iz zapisnika sjednice porote od 13. I 1922.

Te godine vodi se polemika oko Dimovićeve drame *Vojvoda Momčilo*. Autor ulaže protest poroti zbog izvođenja drame koja je u prerađenom obliku iznevjerila njegovu osnovnu zamisao. No, taj prosvjed nije bitno utjecao na jednoglasni izbor Kulundžićeve drame.

³⁷ »Novosti«, 22. VI 1926.

³⁸ Prema zapisniku sjednice porote održane 1. VII 1930.

Vrijednost odluke dovoljno je vrednovati kroz biografske podatke dvaju akceptiranih dramskih pisaca.

³⁹ Dramu je prema riječima Josipa Bacha izvela družina glumačke škole »pošto još maloljetni gimnazista ne može da uđe u zvanični repertoar.« (»Pravda«, 25. VIII 1925.)

⁴⁰ Glavni prigovor odluci porote bio je da je drama *Komedija oko braka* pisana prvo na njemačkom jeziku, a tek onda prevedena na hrvatski jezik. Tijekom diskusije, koja se razvila tim povodom Petar Pit Preradović pismenim putem (izjava je tiskana u kazališnom listu u Giessemu) izjavljuje da se ne osjeća hrvatskim piscem, te da se odriče nagrade.

⁴¹ »Dvije se osobine mogu uočiti i definirati u tadašnjoj dramskoj produkciji. To je u prvom redu njena razbijenost i heterogenost, a zatim prividnost ideja, koja graniči s nazovi idejnošću a zamjećuje se u nizu djela, nedoručanih, krnjih i zbog toga često problematičnih.« (Branko Hećimović, »Hrvatska dramska književnost između dva rata« — Poseban otisak »Rada«, br. 353, str. 240. Zagreb, 1968.)

Ova sinteza vremena i njegovih dramskih vrijednosti odnosi se upravo na dramu *Joso Udmanić* i na dramu *U vrtlogu*, koje nevješto pokušavaju oslikati životnu situaciju seoskog čovjeka, ostajući na fragmentarnom bilježenju bez dubljih kritičko-analizatorskih pretenzija.

⁴² Prema zapisniku sjednice od 24. VI 1940.

⁴³ Josip Bogner, »Teatar Miroslava Feldmana«, »Hrvatska revija«, god. IX, br. 3, str. 140. Zagreb, 1936.

⁴⁴ Članovi te zadnje porote bili su: Ivo Tijardović, Ivan Dončević, Ranko Marinković, Oto Šolc, Josip Badalić, Stanislav Šimić, Marijan Matković i Drago Ivanišević.

⁴⁵ Kronološkim redom *Demetrovom nagradom* nagrađene su ove drame:

Tresić-Pavičić, Ante: »Ciceronovo progonstvo« (1907/8)

Ogrizović, Milan: »Hasanaginica« (1908/9)

Begović, Milan: »Stana« (1909/10)

Kosor, Josip: »Požar strasti« (1910/11)

Vojnović, Ivo: »Gospođa sa suncokretom« (1911/2)

Tucić, Srđan: »Golgota« (1912/3)

Kosor, Josip: »Pomirenje« (1914)

Petrović, Pecija: »Šuma« (1915)

Petrović, Pecija: »Mrak« (1916)

Ogrizović, Milan: »Objavljenje« (1917)

Tucić, Srđan: »Osloboditelji« (1918)

Donadini, Ulderiko: »Bezdan« (1919)

Korolija, Mirko: »Zidanje Skadra« (1920)

Kulundžić, Josip: »Ponoć« (1921)

Krleža, Miroslav: »Golgota« (1922)

Krleža, Miroslav: »Vučjak« (1923)

Begović, Milan: »Božji čovjek« (1924)

Krleža, Miroslav: Michelangelo Bounarotti (1924/25)

Muratbegović, Ahmet: »Bijesno pseto« (1925/6)

Kulundžić, Josip: »Škorpion« (1926/7)

Krleža, Miroslav: »U agoniji« (1927/8)

Krleža, Miroslav: »Gospođa Glembajevi« (1928/9)

Strozzi, Tito: »Komedija na stubištu« (1929/30)

Mesarić, Kalman: »Joco Udmanić« (1930/1)

Begović, Milan: »Bez trećega« (1931/2)

Feldman, Miroslav: »Zec« (1932/3)

Strozzi, Tito: »Kako se osvajaju žene« (1933/4)

Mesarić, Kalman: »I u našem gradu« (1933/4)

Batušić, Slavko: »Komorni trio« (1934/5)

Begović, Milan: »I Lela će nositi kapelin« (1935/6)

Senečić, Geno: »Slučaj s ulice« (1936/7)

Bonifačić-Rožin, Niko: »U vrtlogu« (1937/8)

Feldman, Miroslav: »U pozadini« (1938/9)

Cesarec, August: »Sin domovine« (1939/40)

Senečić, Geno: »Spis 516« (1940/1)

Muratbegović, Ahmet: »Husein-beg Gradašćević« (1941/2)

Petelinova, Ruža Lucija: »Petra« (1942/3)

Matijašević, Marijan: »U brodolomu« (1943/4)